

ГИРБА

Наталія Сергіївна

аспірант, Університет
Державної Фіскальної Служби
України

УДК 332.01

**РОЛЬ СІЛЬГОСПВИРОБНИКІВ У
ФІНАНСОВОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ
СІЛЬСЬКОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ТА
ІННОВАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ**

ЗАЛІЗКО

Василь Дмитрович

zwd@ukr.net

д.е.н., професор, Університет
Державної Фіскальної Служби
України

**THE ROLE OF AGRICULTURAL
PRODUCERS IN THE FINANCIAL SUPPORT
OF AGRICULTURAL SOCIAL AND
INNOVATIVE INFRASTRUCTURE**

HYRBA Nataliia Serhiivna – postgraduate student, University of the State Fiscal Service of Ukraine

ZALIZKO Vasyl Dmytrovych – Doctor of Economics, Professor, University of the State Fiscal Service of Ukraine

У роботі визначено місце та роль сільгоспвиробників у фінансуванні сільської соціальної та інноваційної інфраструктури в загальній структурі фінансового забезпечення громад. Доведено, що фінансування інноваційної інфраструктури села залежить від бюджетів громад, які в свою чергу залежать від виробничої діяльності агропідприємств, які часто функціонують не за місцем юридичної реєстрації. Враховуючи високий рівень безробіття, встановлено, що на даний момент неможна обійтись без міжбюджетних трансфертів, які займають значну частину бюджетів сільських рад. Наведено фактори, які впливають на розвиток інноваційної інфраструктури сільських територій та вказано основні шляхи її модернізації, в також сформовано умови збільшення ефективності місцевої політики, задля забезпечення оптимального розмежування повноважень органами виконавчої влади і місцевого самоврядування.

* * *

В работе определено место и роль сельхозпроизводителей в финансировании сельской социальной и инновационной инфраструктуры в общей структуре финансового обеспечения общин. Доказано, что финансирование инновационной инфраструктуры села зависит от бюджетов общин, которые в свою очередь зависят от производственной деятельности агропредприятий, которые часто работают не по месту юридической регистрации. Учитывая высокий уровень безработицы, было установлено, что в настоящее время невозможно обойтись без межбюджетных трансфертов, которые занимают значительную часть бюджетов сельских советов. Указаны факторы, влияющие на развитие инновационной инфраструктуры сельской местности, указаны основные пути ее модернизации, а также созданы условия для повышения эффективности местной политики с целью обеспечения оптимального разделения полномочий между исполнительной властью, органы власти и местного самоуправления.

* * *

Introduction. The work determines the place and role of agricultural producers in financing rural social and innovation infrastructure in the overall structure of financial provision of communities. Increasing the role of village councils in the development of social infrastructure objects is beneficial to the state, as well as to the village councils themselves. Creation of special targeted social infrastructure development programs, on the one hand, helps to meet the demand for specific social services, on the other - creates jobs on the existing objects of social infrastructure. In addition, social services, such as sports and health, affect the lifestyle of the population.

The **purpose** of the article is to highlight the scientific approaches to determining the role of agricultural producers in financing rural social and innovation infrastructure in the overall structure of community financial provision.

Results. It is proved that financing of the innovation infrastructure of the village depends on the budgets of the communities, which, in turn, depend on the production activity of agribusinesses, which often operate outside the legal registration. It has been established that this trend will continue for these reasons. First, there is an administrative pressure on the local government to enforce the minimum social standards set at the state level. Secondly, the formed social infrastructure objects have a positive social impact on the local community, which is the basis for the further development of the local self-government system and, accordingly, for those who manage a particular village council. Therefore, it is proposed to create special short-term business schools for studying in different tourist destinations. Thus, the commissioning of social infrastructure objects leads to an additional positive social effect. One of the results of the development of social infrastructure development programs is the preparation of investment proposals for potential investors. The main factors of full financing of rural social and innovative infrastructure are classified.

Conclusion. The presented practical proposals provide an opportunity to improve the existing system of financial provision of rural innovation infrastructure. In particular, it is proposed to actively use the opportunities of foreign investors. The main idea of the proposed recommendations is to further save financial resources, the lack of which forces rural councils not to fully provide relevant services and to increase credit indebtedness to objects of social infrastructure. The analysis of the financing of rural social and innovation infrastructure shows that agricultural producers has a minimal number of role. The conducted research confirms expediency of the prohibition of registration of legal entities outside of activity.

Ключові слова: інноваційна інфраструктура, сільські території, сільськогосподарські виробники, фінансування, бюджети громад

Ключевые слова: инновационная инфраструктура, сельские территории, сельскохозяйственные производители, финансирование, бюджеты общин

Keywords: innovation infrastructure, rural territories, agricultural producers, financing, budgets of communities

ВСТУП

Важливість розвитку інноваційної інфраструктури є дуже важливим. За часів Радянського Союзу фінансування цієї стратегічної сфери була 100 % державою. Сучасний стан у сільських населених пунктах більшості споруд інноваційного та соціального призначення є незадовільний, бо з 1991 р. вони не отримували достатньої державної підтримки, що призвело до часткової їх руйнації.

Наукові засади в загальнотеоретичних дослідженнях проблем розвитку вивчалися такими вченими як І.Г. Кириленко, Е.М. Лібанова, М.Й. Малік, М.К. Орлатий, І.В. Прокопа, К.В. Прокопишак, В.П. Рябоконт, П.Т. Саблук, В.К. Терещенко, В.Д. Залізко, В.В. Юрчишин, К.І. Якуба, але у цих дослідженнях залишилося не визначеною роль сільгоспвиробників у фінансовому забезпеченні сільської соціальної та інноваційної інфраструктури.

МЕТА РОБОТИ – висвітлення наукових підходів щодо визначення місця і ролі сільгоспвиробників у фінансуванні сільської соціальної та інноваційної інфраструктури у загальній структурі фінансового забезпечення громад.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною основою статті є роботи українських та іноземних фахівців у сфері інновацій інфра-

структури, розвитку сільських територій, фінансування громад, підприємництва. Законодавчі акти Верховної Ради та президента України, нормативні положення, постанови Кабінету міністрів України.

Використано поєднання логічного та історичного методу, сходження від абстрактного до конкретного, задіяно метод теоретичного моделювання, діалектичного аналізу, системно-структурний методи.

РЕЗУЛЬТАТИ

Дослідження [1, 7, 8] показують, що в об'єднаних територіальних громадах (ОТГ) бюджетних грошей ледь вистачає на виплату заробітної плати адміністративному апарату. Тобто недофінансовано такі стратегічно важливі напрями (табл. 1).

Наднизький рівень фінансування інноваційних галузей пов'язано із складною економічною ситуацією в країні та затяжними кризовими та корупційними явищами. Специфіка дослідження сільської інноваційної інфраструктури потребує чіткого визначення цього поняття. З огляду на те, що сільська соціальна інфраструктура має наступні складові елементи (рис. 1), то для її повноцінного фінансового забезпечення необхідна наявність ряду факторів.

Серед основних факторів повноцінного фінансування сільської соціальної та інноваційної інфраструктури варто виокремити такі (табл. 2).

Таблиця 1

Ранжування напрямів розвитку ОТГ, які мають низький рівень фінансування [сформовано авторами]

№	Напрями розвитку
1	формування інноваційних кластерів
2	формування мережі ЕЕН
3	розвиток сільської соціальної інфраструктури
4	капітальне будівництво
5	комп'ютеризація
6	придбання інноваційного обладнання

Рис. 1. Складові сільської соціальної інфраструктури [сформовано на основі [7, 8]]

Систематизація факторів повноцінного фінансування сільської соціальної та інноваційної інфраструктури [сформовано авторами]

Фактори	Напрямів
фінансові	участь в грантах та благодійних фондах
соціальні	повноцінний житловий фонд та комунікації
екологічні	плата за використання ресурсів (зокрема, природних)
фінансові	кредитування інноваційних проектів
фінансові	кошти споживачів послуг (сервісна, туристична, комунальна та інші складові)
політичні	інвестиції
політичні	готовність до впровадження інновацій
законодавчі	відрахування підприємств
фінансові	бюджетні кошти
фінансові	додаткові диференційовані податкові пільги тощо

Фінансування інфраструктури села залежить від бюджетів громад, які зі свого боку залежать від виробничої діяльності агропідприємств, які часто функціонують не за місцем юридичної реєстрації. Враховуючи високий рівень безробіття, очевидно що неможна обійтись без міжбюджетних трансфертів, і вони займають значну частину у формуванні доходів сільських рад.

Зупинимось детальніше на питанні міжбюджетних відносин, які визначають «відносин між органами державної влади України, органами управління регіонами і органами місцевого самоврядування, що ґрунтується на рівності всіх бюджетів країни у взаємовідносинах на всіх рівнях бюджетної системи, а також рівності бюджетних прав суб'єктів бюджетних відносин між собою, розподілі і закріпленні нормативів витрат, нормативів регулюючих доходи бюджетів на постійній основі на певних рівнях бюджетної системи, вирівнюванні рівнів мінімальної бюджетної забезпеченості, що ґрунтується на дотриманні прав, обов'язків і відповідальності влади у сфері складання, затвердження та виконання бюджетів» [1, с. 244].

Органи місцевого самоврядування варто розвивати за такими двома напрямками:

- формування правової бази;
- створення фінансових умов для розвитку інноваційного самоврядування.

Ефективна місцева політика є умовою забезпечення оптимального розмежування повноважень органами виконавчої влади і місцевого самоврядування. Під час проведення саморозвитку сільських територіальних громад, необхідно «...чітко розмежовувати доходи і видатки між державним та сільськими бюджетами, а також добиватись підвищення частки сільських бюджетів у структурі доходів Зведеного бюджету України» [1]. Враховуючи, що державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 р. (затверджена Постановою Кабінету Міністрів України № 1158 від 19 вересня 2007 р.) передбачає диверсифікацію фінансування соціальної сфери села, а саме про-

понується використовувати такі джерела фінансування як:

- державний та місцевий бюджети;
- фонд загальнообов'язкового соціального страхування на випадок безробіття;
- фонд будівництва, реконструкції та утримання автомобільних доріг загального користування;
- інвестиції та кошти для програм розвитку підприємництва і туризму, підтримки молоді та ін. [3, С. 15, 32, 33].

Значна кількість рекомендацій щодо розвитку соціальної інфраструктури села останнім часом була пов'язана з державним та регіональним рівнями їх застосування. Потрібно значно збільшити надходження до сільських бюджетів, оскільки перераховуватиметься повністю (100%) на потреби громад.

Проте поточна ситуація в країні така, що органи місцевого самоврядування зобов'язані забезпечувати сільське населення визначеним набором соціальних послуг. Ці зобов'язання затверджені законодавчими актами, а також рішеннями регіональних органів влади, хоча їх фінансування здійснюється в середньому на 50 % від потреби. Тому у сільських рад відбувається накопичення кредиторської заборгованості як перед громадянами – одержувачами виплат, так і перед відповідними об'єктами соціальної інфраструктури: лікарнями, школами, комунальними підприємствами тощо.

Обов'язки з надання соціальних послуг, покладені органами державної влади на місцеве самоврядування, і зацікавленість суб'єктів місцевого самоврядування у наданні таких послуг дозволяють запропонувати наступні рекомендації сільським радам стосовно розвитку об'єктів соціальної інфраструктури і посилення ролі місцевого самоврядування у розвитку цих об'єктів.

Основна ідея пропонованих рекомендацій полягає у подальшій економії фінансових ресурсів, нестача яких примушує сільські ради не повною мірою надавати відповідні послуги і нарощувати кредиторську заборгованість перед об'єктами соціальної інфраструк-

тури. Пропоновані рекомендації можуть бути реалізовані двома основними способами.

Перший спосіб полягає в комерціалізації об'єктів соціальної інфраструктури. Участь сільських рад у цьому процесі може бути прямою або непрямю. Для оптимізації структури бюджетних витрат в соціально-культурній сфері, житлово-комунальній галузі необхідна система реструктуризації і комерціалізації об'єктів соціальної інфраструктури. Основним завданням, яке необхідно вирішити за участю сільських рад, є пошук і залучення інвестора, здатного здійснити капіталовкладення в той або інший об'єкт соціальної інфраструктури.

Механізми комерціалізації можуть бути різними. Як приклад комерціалізації можна взяти сільські лікарні, оскільки обсяги введення в експлуатацію нових сільських лікарняних закладів є досить незначними [4, С. 222].

Під час комерціалізації сільських лікарень потрібно враховувати наступні фактори. По-перше, можлива повна передача такої лікарні у приватну власність. Звичайно, сільська рада при цьому має контролювати незмінність цільового призначення лікарні. Йдеться про передачу приміщення, інших активних та пасивних основних фондів у власність того або іншого власника, якщо ця лікарня тривалий час не функціонувала. Це дає змогу надати медичні послуги населенню (нехай навіть на платній основі), зберегти приміщення від повного руйнування та медичне обладнання – від фізичного та морального зносу. Безумовно, участь сільської ради в розвитку такого об'єкта соціальної інфраструктури буде непрямю.

По-друге, оскільки соціальні послуги надаються з допомогою активних основних фондів, то за допомогою інвестора їх можна відновити. Тут можливе застосування лізингових схем. Наприклад, потенційний інвестор здійснює капіталовкладення в активні основні фонди лікарні (медичне устаткування, техніку тощо). Після чого сільська рада може взяти в лізинг це медичне обладнання. Активні основні фонди залишаються у власності інвестора (лізингодавця), а сільська рада (лізингоотримувач) має можливість оновлення основних фондів.

По-третє, сільська рада може використовувати механізми контрактації для зниження витрат у наданні соціальних послуг. Наприклад, в лікарні забезпеченням харчування хворих займається приватний підрядник. Тут роль сільської ради зводиться до розміщення замовлення серед приватних компаній на конкурсній основі. Оскільки приватні підрядники зацікавлені в отриманні такого замовлення, то вони будуть конкурувати один з одним за ціною, якщо сільська рада зацікавлена лише в зменшенні бюджетних витрат і (або) за якістю, якщо вимоги до якості будуть умовами конкурсу.

Інший спосіб економічного використання коштів з метою розвитку соціальної інфраструктури села – це використання програмно-цільового підходу, який дає можливість сконцентрувати обмежені ресурси і об'єднати зусилля, щоб досягти поставленої мети. Особливу значимість цей підхід набуває під час розвитку об'єктів соціальної інфраструктури.

Створення спеціальних цільових програм розвитку

соціальної інфраструктури, з одного боку, допомагає в задоволенні попиту в конкретних соціальних послугах, з іншого – створює робочі місця на сформованих об'єктах соціальної інфраструктури. Крім цього, соціальні послуги, наприклад, спортивно-оздоровчі впливають на спосіб життя населення. Таким чином, введення в дію об'єктів соціальної інфраструктури приводить до додаткового позитивного соціального ефекту. Одним з результатів розробки програм розвитку соціальної інфраструктури є підготовка інвестиційних пропозицій для потенційних інвесторів.

Виконання цих рекомендацій дозволить сільським радам прийняти на себе функцію забезпечення населення соціальними послугами в умовах реформи місцевого самоврядування. Це досягається за рахунок оптимізації та економії обмежених бюджетних ресурсів сільських рад. Досягнення мети оптимізації та економії бюджетних ресурсів пов'язано з комерціалізацією частини об'єктів соціальної інфраструктури, з розробкою довгострокових програм їх розвитку та з можливим субсидуванням сільського населення як основного споживача соціальних послуг.

Збільшення ролі сільських рад в розвитку об'єктів соціальної інфраструктури вигідно як державі (яка з часом розширюватиме делегування повноважень органам місцевого самоврядування), так і самим сільським радам. Для них це вигідно із двох причин. По-перше, існує адміністративний тиск на місцевий рівень влади з приводу виконання мінімальних соціальних стандартів, встановлених на державному рівні. По-друге, сформовані об'єкти соціальної інфраструктури справляють позитивний соціальний ефект на місцеву громаду, яка є основою для подальшого розвитку системи місцевого самоврядування і, відповідно, для тих, хто здійснює керівництво тією чи іншою сільською радою.

Тому потрібно створити спеціальні коротко термінові бізнес-школи по навчанню за наступними напрямками:

– *активний екотуризм*, де поєднано розробку спеціальних маршрутів для кінних прогулянок і створення чіткого переліку сільських населених пунктів, на яких рекомендовано проводити такий відпочинок;

– *мисливсько-грибово-ягідний туризм*

Окремо зупинимось на питанні інвестиційної діяльності в сфері розбудови сільської соціальної інфраструктури, яке на думку авторів є одним з найважливіших.

Нагадаємо (детальніше див. наприклад [5]), що під інвестиціями (капіталовкладеннями) розуміють майнові та інтелектуальні цінності, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті чого створюється прибуток або досягається соціальний ефект. Основу індивідуального кругообігу інвестицій на підприємстві називають інвестиційною діяльністю. Причому, якщо відбувається повний оборот інвестицій, тобто рух вартості, авансованої у капітальне майно, від моменту акумуляції коштів до моменту їх відшкодування, то прийнято говорити, що відбувся інвестиційний цикл.

ВИСНОВКИ

Отже, детальний аналіз шляхів фінансування функціонування сільської соціальної й інноваційної інфраструктури показує недостатній фінансовий вплив сільськогосподарських підприємств. Наведені практичні пропозиції надають можливість вдосконалити існуючу систему фінансового забезпечення сільської інноваційної інфраструктури. Зокрема, пропонується більш активно використовувати можливості іноземних інвесторів.

Список використаних джерел

1. Лісовий А.В. Державне регулювання розвитку сільських територій: теорія, методологія, практика: дис. ... д-ра економ. наук: 08.00.03 / Нац. Ун-т біорес. і природокор. України. Київ, 2008. 454 с.
2. Про місцеве самоврядування в Україні: закон України від 12.06.1997р. Відомості Верховної Ради України. 1997р., № 24, ст. 170, редакція від 01.05.2019 р. № 2646-VIII. (БВР) 2019. № 4, ст. 32.
3. Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року: затверджена Постановою КМУ № 1158 від 19 верес. 2007 р. Міністерство аграрної політики України. URL: <http://www.minagro.kiev.ua/page/?50829951>
4. Статистичний щорічник України за 2010 рік. Київ. ТОВ «Август Трейд», 2011. 559 с.
5. Інвестиції в основний капітал у галузі соціальної інфраструктури села. Міністерство аграрної політики України. URL: <http://minagro.kiev.ua/page/?9951>
6. Красняков Є. Сільська освіта потребує підтримки держави. URL: <http://kno.rada.gov.ua/komosviti/control/uk/publish/article>
7. Zalizko V.D., Fedun I.L., Martynenkov V.I. Representative Model of Economic Development for an Agricultural Enterprise in the Context of Socioeconomic Rural Space Formation. *Montenegrin Journal of Economics*. 2017. Vol. 13,

№ 3. pp. 53–62

8. Залізко В.Д., Попрозман Н.В., Салаєв К.Г. Економічна та фінансова безпека Азербайджану в контексті інституційних перетворень. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2018. № 25, Т. 2. С. 278-287.

References

1. Lisovyi A.V. State adjusting of development of rural territories: theory, methodology, practice: diss. ... Doctor of Economics: 08.00.03 / The National Scientific Centre "Institute of Agricultural Economics" UAAS. Kyiv, 2009. (in Ukrainian).
2. On Local Self-Government in Ukraine: The Law of Ukraine. Date of Entry into Force & June 12, 1997. № 24, p. 170. (in Ukrainian).
3. The State program of development of the Ukrainian village for the period to 2015, approved by the Decree of the Cabinet of Ministers № 1158 19 Sept. 2007 r. Ministry of agrarian policy of Ukraine. URL: <http://www.minagro.kiev.ua/page/?50829951> (in Ukrainian).
4. Statistical Yearbook in Ukraine by the year 2010. Kyiv. August trade Ltd., 2011. 559 p. (in Ukrainian).
5. Investments in fixed capital in the area of social infrastructure of the village. Ministry of agrarian policy of Ukraine. URL: <http://minagro.kiev.ua/page/?9951> (in Ukrainian).
6. Krasniakov E. Rural education needs the support of the State. URL: <http://kno.rada.gov.ua/komosviti/control/uk/publish/article> (in Ukrainian).
7. Zalizko V.D., Fedun I.L., Martynenkov V.I. Representative Model of Economic Development for an Agricultural Enterprise in the Context of Socioeconomic Rural Space Formation. *Montenegrin Journal of Economics*. 2017. Vol. 13, № 3. pp. 53–62
8. Economic and financial security of Azerbaijan in the context of institutional convergations / V.D. Zalizko, N.V. Poprozman, K.H. Salayev. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2018. № 25, Vol 2. pp. 278-287. (in Ukrainian)